

На 9 ноември 1989 г. генералният секретар на ЦК на БКП Тодор Живков подава оставка пред Политбюро. Дата е символична, защото оставката му съвпада с падането на Берлинската стена. В България и до днес обаче се отбелязва не 9 ноември, а 10 ноември – следващият ден, когато на пленум на ЦК на БКП в резиденция „Бояна“ висшият партиен форум я приема и огласява официално.

Сайтът desebg.com припомня малко известни подробности от последната година на управлението на Тодор Живков и събитията в НРБ, предшестващи 9 ноември 1989 г. В **част 4** от поредицата "Как се стигна до 10 ноември 1989 г." са представени събитията, разиграли се на 8 и 9 ноември 1989 г., свързани с принудителното оттегляне на Тодор Живков след натиска от Москва.

Материалите в поредицата са част от документалната книга на Христо Христов [„Тодор Живков. Биография”](#) (2009).

Дотук в поредицата:

В **част 1** – „маньовърът” на генералния секретар на БКП година преди 10 ноември 1989 г., с мнимата му оставка, отхвърлена от Политбюро, препотвърдило несменяемостта на Живков.

В **част 2** – намеренията на Живков за поредни рокади в правителството през есента на 1989 г. и конфликта му с министъра на външните работи Петър Младенов.

В [част 3](#) – събитията от началото на ноември 1989 г. и неколкочкратните срещи между Живков и съветския посланик Виктор Шарапов, довели до принудителната оставка на генералния секретар на БКП.

Без съпротива срещу избраника на Москва

През есента на 1989 г. Живков вече започва да мисли кой ще го наследи. След писмото на Петър Младенов той е разпознал фаворита на Москва. Години по-късно Живков обяснява:

„Преди освобождаването от Политбюро на Чудомир Александров изборът ми беше паднал върху него. След освобождаването му имаше предложение за Георги Атанасов. Аз внимателно следях неговото развитие. Той ми правеше впечатление за ръководен деец с открояващи се организационни качества. Затова към предложението за Георги Атанасов се отнесох с внимание. Но когато този въпрос трябваше окончателно да бъде решен, дойдох до заключението, че от състава на Политбюро няма подходящ човек.

Това мое заключение бе своеобразна самокритика. Да, това не можеше да не бъде самокритика, защото се оказа, че в Политбюро – висшия орган, в който се решаваха съдбините на страната, нямаше подходящ кандидат за този орган.”

Без да уточнява за коя от много срещи със съветския посланик става въпрос, но по вероятно една от по-първите, Живков разказва за разговорите по този въпрос с представителя на Кремъл в НРБ:

„Пред Шарапов споделих също, че от състава на Политбюро и даже от състава на ЦК на БКП не виждам подходяща кандидатура за генерален секретар. И поради това съм се ориентирал към кандидатурата на Александър Лилев, който тогава не бе в състава на

ЦК.

След няколко дни Виктор Шарапов поиска среща с мен, на която ми съобщи, че в Москва имат други становища по този въпрос. Било по-добре да бъде избран човек от състава на Политбюро. За мен бе ясно, че ставаше дума за издигане на една предрешена вече кандидатура – кандидатурата на Петър Младенов. По това време „се появи“ и писмото на Петър Младенов до мен. Не бяха тайна тесните връзки на Петър Младенов с Горбачов и Шеварднадзе.”

Посещението на „чавдарците”

На 8 ноември в 11 часа при Тодор Живков пристигат пратеници. Трима „чавдарци“ и членове на Политбюро – Добри Джуров, Йордан Йотов и Димитър Станишев – все старши партийни ръководители. Съветникът Чакъров разказва, че „те отишли с желанието да го подтикнат към оставка. В хода на разговора Тодор Живков пита: „Дали не е добре да си подам оставката?“ При този насрещен въпрос тримата последователно подкрепиха „неговото решение и го убеждавали, че оттеглянето му ще протече безболезнено”.

Самият Живков описва срещата така:

Преди заседанието на Политбюро (на следващия ден, 9 ноември, б.а.) при мен дойдоха Добри Джуров, Йордан Йотов и Димитър Станишев – мои съпартизани „чавдарци”. Разговорът ни бе съдържан. Основната тема се отнасяше до това колко сложно било положението вътре и вън от страната и че оставката ми щяла да бъде в мой интерес. Иначе те съжелявали за всичко, което ставало. Доста добре познавах характерите и на тримата. Предварително ми беше ясно, че оторизираният да проведе разговора е Добри Джуров. Не очаквах да чуя нещо друго освен увещания.”

Добри Джуров обяснява намерението на тримата:

Написано от Христо Христов
Събота, 09 Ноември 2013 09:45

„Целта беше с подмяната на Живков да дадем възможност да партията да изправи всички тия кривици в стила и методите на ръководството. Те бяха в резултат на едноличния диктат от негова страна по партийни и държавни въпроси по развитието. Идеята беше чрез органите на партията да се застави, просто да убедим Живков в необходимостта от оставката му.“

Нова среща с посланик Шарапов

Същия ден е проведена и нова среща със съветския посланик. „На 8 ноември не го видях, но знам, че през този ден е имал още една, четвърта среща с Шарапов“, казва началникът на УБО ген. Георги Милушев. Срещата е потвърдена от Живковия помощник Костадин Чакъров:

„След обяд в 15.30 часа позвъниха от протокола на съветското посолство и поискаха среща на съветския посланик Шарапов с Тодор Живков. Бях на телефона в кабинета. Съобщението беше прието. След малко в 16 часа се обади Живков и както беше обичайно, запита: „Какво има?“ Съобщено му беше, че съветския посланик иска среща. Той каза кратко: „Да Дойде в 17 часа в Банкя!“

По-късно Живков ще натърти за съветския натиск над него, без да си спомня, че Москва е влязла в обичайната си роля, която тя играе от 9 септември 1944 г. насетне и я превръща в задължителен елемент на контрол върху висшето ръководство на БКП, чрез който и самият Живков накрая няма да може как да не се съобрази. Ето как в неговия случай обяснява напрегната ситуация:

„Знаех, че моите намерения и разговори за оттегляне са дали тласък на задкулисни интриги и борби. Жалко е, че някои нашенски „бабаити“ започнаха да търсят чужда помощ. Съветското посолство предприе усилен разговори с членове и кандидат-членове на Политбюро. Още тогава разполагах с информация за обработването на хора, от чийто глас зависеше избора на бъдещия приемник за поста на първи партиен и държавен ръководител.“

Знаех, че съветският избор за Петър Младенов съвсем не е най-подходящия вариант за България. Той беше неподготвен, откъснат от кадрите, лековат... при други условия за всички интриги и опити да се натрапи един или друг неподходящ ръководител не бих се поколебал да реагирам по подобаващ начин. Винаги съм отстоявал позицията, че кадровите въпроси трябва да се решават в София, а не в Москва.”

Александър Лилов посочва:

„Наивно е да се смята, че както в България, така и в другите европейски социалистически страни можеше в условията на Варшавския договор и СИВ да се предприемат сериозни политически промени без консултации с Москва, още по-малко – против Москва. Несериозно е да се отричат консултациите с Москва, активността на съветския посланик в подготовката на 10 ноември 1989 – неговите неколнократни срещи с Живков.”

Година по-късно тогавашният съветски посланик в България Виктор Шарапов потвърждава ролята на Москва:

„СССР действително изигра определена роля в събитията от 1989... Тогава Съветският съюз само даде пример за демократично преустройство... Ние приехме с удовлетворение промените.”

Денят на принудителната оставка

Настъпва и 9 ноември 1989. Сутринта Тодор Живков се среща с Александър Фол, министър на науката и културата, с вицепремиера Григор Стоичков. После с „постоянното присъствие” в ловната му дружинка – Георги Джагаров, Ангел Балевски и Панталей Зарев. Следобед провежда нова среща с Йордан Йотов. След него при Живков влизат пак Добри Джуров и Димитър Станишев. Може би за последни увещания

От 17 часа започва заседанието на Политбюро, на което той трябва да си подаде оставката.

Същия ден ръководителят на представителството на КГБ в България ген. Владилен Фьодоров се обажда на началника на УБО ген. Георги Милушев и го моли следобед да го посети в кабинета му. На срещата споменава, че заседанието на Политбюро същия ден е извънредно важно. Милушев е изненадан – не знае, че има такова заседание. „Казах на Фьодоров, че за това заседание на Политбюро чувам от него. „Не може да не знаеш – не ми повярва той. – Има заседание и е много важно как ще приключи“.

На самото заседание Живков си подава оставката. Изненаданите са само двама – Милко Балев и Димитър Стоянов. И двамата сред най-близките – Балев, бивш дългогодишен началник на кабинета му, а Стоянов най-послушния и дългогодишен министър на вътрешните работи.

По-късно Живков ще твърди, че на заседанието той прави предложение за негов наследник да бъде избран Александър Лилев, същият, когото е елиминирал още през 1983 г. и изпратил в изгнание след смъртта на дъщеря си. Георги Атанасов прави предложение на Петър Младенов. Самият Атанасов отказва да приема издигане. Живков описва протичането на заседанието така:

„Издигната кандидатура на Петър Младенов в Политбюро явно се посрещна с колебание от страна на някои присъстващи. Реших да не заигравам и да не се възползвам от създалата се ситуация. Взех отново думата и изложих становището, че ще бъде правилно всички да се обединим около кандидатурата на Петър Младенов.

След заседанието по предложение на Петър Младенов Политбюро реши да ми възложи да поканя съветския посланик и лично да го уведомя за взетото решение. Аз изпълних това поръчение. Срещнах се с Шарапов, който ми каза, че ще уведоми Москва.

Ето това е „превратът“ и „безкръвната революция“, с която бил свален Тодор Живков на 10 ноември 1989 г.!”

Новият добър и верен приятел на СССР

След прехвърлянето на „рубежа“, зад който вече бившият първи партиен и държавен ръководител е оставил 35 години власт, Присъстващите остават кратко в неформална обстановка. След заседанието Тодор Живков се оттегля в кабинета си и при него отиват Петър Младенов, Добри Джуров, Георги Атанасов, Андрей Луканов и други. Тодор Живков поръчва коняк и вино. Петър Младенов пожелава уиски. Останалите се спират на вино с луканка.

Същия ден, в който Тодор Живков е принуден и подава оставка, в Източна Европа става едно друго събитие, което ще се ознаменува края на разпадащата се комунистическа система – падането на Берлинската стена. Под все по-голямото обществено недоволство а 9 ноември 1989 г. министър-председател на Източна Германия Гюнгер Шабовски обявява отмяната на ограниченията за излизане от ГДР. Събралите се хиляди източни берлинчани нахлуват в Западен Берлин. Започва разрушаването на най-уродливия символ на комунистическия стой.

След подаването на оставката новият генерален секретар на БКП Петър Младенов, се обажда на началника на УБО и го извиква при себе си. По пътя ген. Милушев се обажда на члена на Политбюро и секретар на ЦК по „организационните въпроси“ Димитър Стоянов, който му казва: „Върви, върви. Младенов ти става началник. Изпълнявай това, което ти нарежда.“

При Петър Младенов началникът на УБО заварва Андрей Луканов. Младенов съобщава на Милушев новината: *„На днешното заседание на Политбюро Тодор Живков си беше подал оставката като генерален секретар на ЦК на БКП. И тя беше приета!“* Каза, че докато бил обсъждан въпросът за приемника на Живков, се наложило да прекъснат заседанието, че междувременно бил воден разговор с Москва... В крайна сметка се стигнало до единодушното становище на Политбюро за нов генерален секретар на партията да се издигне неговата кандидатура.“

Как се стигна до 10 ноември 1989 г. Част 4: Принудителната оставка на Живков

Написано от Христо Христов
Събота, 09 Ноември 2013 09:45

Докато новият генерален секретар разговаря с началника на УБО при тях влиза съветския посланик. Милушев:

„В това време влезе Виктор Шарапов. Понечих да си тръгна, но ме задържаха. Посланикът събщи, че вече е разговарял с Москва – оттам приветствали решението за издигане на кандидатурата на Петър Младенов, когото познавали като добър и верен приятел на Съветския съюз.“

СЛЕДВА: Събитията от 10 ноември 1989 г.